

Els Savoia, la dinastia

El parlament italià ha derogat l'article que impedia els Savoia de tornar a Itàlia. Ara, després de cinquanta anys d'exili, Víctor Manuel de Savoia; l'esposa, Marina Doria; i el fill, Manuel Filiberto, tenen previst de tornar-hi al Nadal.

L'antic comtat, després ducat (al 1416) de Savoia —avui inclosa en dos departaments francesos, Savoia i Alta Savoia—, amb capital a Chambéry, s'estén des del Pic Tabor fins a la Dent du Midi, que la separen del Piemont (a Itàlia) i del Valais (Suïssa), a l'est, fins a la vall del Roine, a l'oest, i des del llac Lemán al nord fins al Guiers, al sud. Dominada pels francs, formà part del regne de Borgonya o Arle i, des del 1032, s'integrà en el sant imperi romanogermànic, que hi exercí una sobirania més teòrica que efectiva. Els seus sobirans van saber, al llarg de la història, mantenir-se independents de França i de la monarquia hispànica, gràcies a una hàbil política diplomàtica. Durant la Revolució Francesa, però, va ser annexada a França i restituïda als ducs pel congrés de Viena al 1815. Finalment, al 1860, pel tractat de Torí, signat entre l'emperador Napoleó III i el duc rei Víctor Manuel II, passà definitivament a França.

Com a gairebé totes les regions dels imperis franc i germànic, la Savoia (la Sapaudia dels romans) tenia uns comtes que hi exercien la seva autoritat. Pertanyien a una família procedent dels confins borgunyons-xampanyesos anomenada dels humbertins, que esdevin-

dran comtes de Savoia, s'implantaràn progressivament al país i n'explotaran hàbilment la privilegiada situació geogràfica, estenent la seva jurisdicció més enllà dels Alps i del llac Léman, i obrint una porta cap al mar al sud. Aquest nou estat feudal alpi abastava, doncs, del llac de Neuchâtel a Niça, i de la Bresse a la frontera del Milanesat.

El genearca d'aquest llinatge, documentat des del 1003, va ser Humbert I, "el de les Blanques Mans", que al 1018 apareix amb el títol de comte, i al 1024 com a comte de Noyon. Al 1032 es reconegué vassall de l'emperador Conrad II, "el Sàlic", que, al 1043, li va acordar diversos drets sobre la Moriena i va morir vers el 1047. El van succeir els seus fills, el comte Amadeu I († 1051) i el comte Odó I († 1060), que el 1046 es va casar amb una rica pubilla, la marquesa Adelaida de Susa, senyora de Torí, que era vídua i sense fills del duc Hermann IV de Suàbia i del marquès Enric I de Montferrat, i li aportà nombrosos territoris entre els Alps, el riu Po i el Mediterrani. Amb la llarga guerra de les Investitures, els comtes de Savoia van prendre partit per l'emperador. Adelaida va ser regent dels seus dos fills, el comte Pere I († 1078) i el comte Amadeu II († 1080),

L'escut d'armes dels Savoia, una dinastia que ha sabut mantenir-se independent de la sobirania francesa i de la monarquia hispànica gràcies a una hàbil política diplomàtica.

casà (1066) la seva filla, Berta de Savoia, amb l'emperador Enric IV, i acompanyà aquest a Canosa, on li va fer de mitjancera amb el papa Gregori VII.

Una bona política matrimonial. El comte Humbert II († 1103), fill d'Amadeu II, va casar (1115) la seva filla Adelaide de Savoia, amb el rei Lluís VI de França i va ser succeït pel seu fill, el comte Amadeu III († 1148), que, acompanyant el seu nebot Lluís VII de França, participà en la segona croada i morí a Nicosia. Havia casat la seva filla Mafalda de Savoia amb el rei Alfons I del Portugal, i al peno d'un segell eqüestre seu del 1143 apareix per primera vegada la creu d'argent sobre camper de gules, que serà l'escut dels Savoia. El seu fill, el comte Humbert III († 1189), s'alià amb Enric II d'Anglaterra, i s'oposà a les pretensions de l'emperador Frederic I de refer l'imperi carolingi. A la seva mort, el succeí el comte Tomàs I († 1233), que va ser el primer a avantposar el títol de comte de Savoia al de comte de Moriena. Aprofitant-se de la rivalitat entre l'emperador Otó IV i el seu oponent, el duc Felip I de Suàbia, consolidà els seus estats al Piemont, Vaud i el Valais, adquirí la ciutat de Chambéry, de la qual en va fer la capital del seu comtat, i l'emperador Frederic II li atorgà el càrrec hereditari de vicari imperial. Un dels seus fills, Bonifaci de Savoia, va ser elegit arquebisbe de Canterbury i primat d'Anglaterra, i una de les filles, Beatriu de Savoia, va ser casada amb un membre del Casal de Barcelona, el comte Ramon Berenguer V de Provença, i en morir, deixà Savoia, Moriena, Chablais i Aosta al fill gran, el comte Amadeu IV († 1253), que continuà ampliant els seus dominis i que va ser succeït consecutivament pel seu fill i comte Bonifaci I († 1263) i els seus germans, el comte Pere II († 1268), anomenat "el Petit Carlemany" —reformador del país i hàbil diplomàtic—, i el comte Felip I de Savoia († 1285) que, per la seva mort sense fills, va nomenar hereu el seu nebot, fill de Tomàs de Savoia, comte de Piemont, el comte Amadeu V "el Gran" († 1323), que va aconseguir de l'emperador el vicariat de la Llombardia i el comtat d'Asti, i va casar la seva filla

Joana de Savoia amb l'emperador Andrònic III de Bizanci. Va ser succeït pels seus fills, el comte Eduard I "el Liberal" († 1329) i el comte Aimon I "el Pacífic" († 1343), un gran reformador del seu comtat en els àmbits polític, administratiu i judicial.

El comte Amadeu VI "el Comte Verd" († 1383), fill d'Aimon I, brillant estadista, guerrer valent i hàbil polític, augmentà els seus estats amb Faucigny, Gex, el Vaud i el Piemont, i en reforçà la unitat política i jurídica. Al 1365 va ser nomenat per l'emperador Carles IV vicari imperial al regne de Borgonya-Arle i va aconseguir també de situar-se, davant França, com a vassall directe de l'imperi; va realitzar (al 1366) una expedició a Orient per ajudar el seu cosí germà, l'emperador Joan V de Bizanci, i prengué Gal·lípoli als turcs; finalment, acompanyà el duc Lluís I d'Anjou, comte de Provença, recentment investit rei de Nàpols pel papa Climent VII, en l'expedició per conquerir aquest regne i en la qual morí de la pesta. El va succeir el seu fill i comte Amadeu VII, "el Comte Roig" († 1391), que va combatre en l'expedició de Carles VI de França a Flandes contra els anglesos, va adquirir (1388) el comtat de Niça, la qual cosa permeté que Savoia s'obris al mar. Al seu fill, el comte Amadeu VIII († 1451) li va ser reconegut, al 1398, el vicariat de l'imperi amb caràcter de perpetu, i al 1416 l'emperador Segimon I l'elevà la dignitat de duc de Savoia i l'investí del comtat de Ginebra. Al 1418, per l'extinció de la línia dels Savoia-Acaia, va heretar els seus territoris amb la capital Torí, on va fundar la universitat. Al 1424 atorgà aquest territori amb el títol de principat de Piemont al seu primogènit Amadeu, però morí el 1431. L'any 1434 associà al govern el nou primogènit, Lluís, i es retirà al castell de Ripaille, on va fundar l'orde militar dels cavallers de Sant Maurici. Al 1439, la facció del concili de Basilea, entre els quals es trobava Ot de Montcada, bisbe de Tortosa; Jordi d'Ornos, bisbe de Vic; Pere, abat de Sant Cugat; i Bernat de Bosc, canonge de Lleida, l'elegí papa amb el nom de Felip V; tanmateix, el comte rei Alfons IV no l'acceptà. Al 1440 abdicà del ducat i al 1449 renuncià al pontificat i li va ser re-

coneguda la dignitat cardenalícia. Havia estat un bon administrador i legislador. Amb el regnat del seu fill, el duc Lluís I († 1465), casat amb la princesa Anna de Xipre, que li aportà els drets a aquest regne, va començar un període de decadència, tot i haver casat la seva filla, Carlota de Savoia, amb el rei Lluís XI de França i haver-ho fet, ell mateix, amb una germana, Violant, d'aquest sobirà. La decadència continuà amb el seu fill, el duc Amadeu IX († 1472), els fills d'aquest, el duc Filibert I († 1482) i el duc Carles I († 1490), una germana dels quals, Anna de Savoia, es casà amb un Trastàmara, el rei Frederic II de Nàpols. El duc Carles II († 1496), fill del darrer duc, gairebé passà com una ombra, i en no deixar fills, va ser succeït efímerament pel seu besoncle, el duc Felip I "Sense Terra" († 1497). El seu fill, el duc Filibert II "el Bell" († 1504), casat amb l'arxiduchessa Margarida d'Àustria, vídua del primogènit dels Reis Catòlics, el príncep de Girona, Joan d'Aragó, va morir sense fills i va ser succeït pel seu germà el duc Carles III "el Bo" († 1553), que es casà amb la infanta Beatriu de Portugal, una altra néta dels Reis Catòlics, i va perdre el comtat de Ginebra al 1526. El redreçament del ducat es va iniciar amb el seu fill, el duc Manuel Filibert I († 1580), que va traslladar la capital del ducat a Torí, i es va casar amb Margarida de França, filla del rei Francesc I, i amb el seu fill, el duc Carles Manuel I "el Gran" († 1630). Aquest duc s'apoderà de l'important marquesat de Saluzzo al 1588, però hagué de cedir —pel tractat de Lió (1601)— a Enric IV de França els antics territoris de Bugey, Bresse i Gex. S'havia casat amb la infanta Caterina Micaela, filla del comte-rei Felip I i el succeí el seu fill, el duc Víctor Amadeu I († 1637), que s'intitulà rei de Xipre i de Jerusalem, es casà amb Cristina de França, filla d'Enric IV, recuperà aquells territoris perduts i lluità contra les tropes hispàniques a Llombardia. Fou succeït pel seu fill, el duc Carles Manuel II († 1675) i pel seu nét, el duc Víctor Amadeu II († 1732), que s'oposà a França en la guerra de Successió a la monarquia hispànica i per les paus d'Utrecht (1713) i de Rastatt (1714) aconseguí el regne de Sicília,

EL TEMPS

que canvià pel de Sardenya. Havia casat (1700) la seva germana Maria Lluïsa Gabriela de Savoia amb el comte rei Felip IV. Va ser un estadista molt hàbil, va reformar l'administració i les finances dels seus estats i va promulgar un nou codi legislatiu. El seu fill, el duc rei Carles Manuel III († 1773), es va unir a França i a Espanya contra Àustria durant la guerra de Successió de Polònia, i va obtenir Novara; si bé en la guerra de Successió d'Àustria s'alià (al 1742) amb Àustria contra Espanya, les tropes espanyoles comanades per l'infant Felip van envair i ocupar el ducat, que va recuperar pel tractat d'Aquisgrà (al 1749). El succeí el seu fill, el duc rei Víctor Amadeu III († 1796), que es casà amb la infanta Maria Antonieta d'Espanya, filla de Felip V, trencà les relacions amb França arran de la Revolució Francesa i els francesos ocuparen el ducat de Savoia i el comtat de Niça el 1792. Vençut per Napoleó I, va haver de renunciar a

aquests territoris pel tractat de París del 1796. En començar el regnat del seu fill, el duc rei Carles Manuel IV († 1819), els francesos van ocupar la resta continental dels seus estats i la cort va haver de traslladar-se de Torí a Càller. Al 1802 va abdicar i el va succeir un germà seu, el duc rei Víctor Manuel I († 1824), que va recuperar els estats continentals pel congrés de Viena (1815), i en voler restaurar l'absolutisme va provocar un motí dels carbonaris i es va veure obligat a abdicar (1821), en favor del seu germà, el duc rei Carles Felix I († 1831), que va mantenir un govern absolutista. Amb ell s'extingí la primera línia del casal dels Savoia i va ser succeït pel cap de la línia dels Savoia-Carignan, el fill d'un cosí cinquè seu, que va ser el duc rei Carles Albert I, "el Pare de la Pàtria" († 1849). Aquest nou monarca havia participat en el motí del 1821 i en abdicar el seu parent, el duc rei Víctor Manuel I, va ser instituït regent. Proclamà la constitució

A l'esquerra, l'assassinat d'Umbert I, rei d'Itàlia (1878-1900), en mans de l'anarquista Bresci, el 29 de juliol del 1900.

A la dreta, Víctor Manuel III, el seu successor.

Víctor Manuel de Savoia i la seva esposa, Marina Doria, han residit al seu exili de Ginebra durant gairebé cinc dècades.

“L’any 1439, la facció del concili de Basilea, entre els quals hi havia Ot de Montcada, bisbe de Tortosa; Jordi d’Ornos, bisbe de Vic; Pere, abat de Sant Cugat; i Bernat de Bosc, canonge de Lleida, elegí papa el comte Amadeu VIII amb el nom de Felix V; tanmateix, el comte rei Alfons IV no l’acceptà”

de les Corts de Cadis del 1812, però amb la intervenció d’Àustria i l’entronització de Carles Felix I hagué de retirar-se. Amb els Cent Mil Fills de Sant Lluís va combatre, l’any 1823, els liberals espanyols. En esdevenir rei el 1831 adoptà una actitud ambigua respecte al moviment del Risorgimento i si, d’una banda, va reprimir l’agitació mazziniana (1833-34), de l’altra, va adoptar mesures de càcter liberal. Lluità contra Àustria per la unitat d’Itàlia, però va ser derrotat a la batalla de San Donato (1848) i a Novara (el 1849). Va abdicar aquell mateix any en el seu fill, el duc rei Víctor Manuel II “el Rei Soldat” († 1878), el qual, malgrat no ser massa constitucionalista, era un home dúctil que secundà la política del seu primer ministre, el comte de Cavour, per unificar la península. Per obtenir l’ajut de Napoleó III es va veure obligat pel tractat de Torí (1860) a cedir-li el ducat i el comtat de Niça, però l’any següent va esdevenir el primer rei d’Itàlia. Va ser pare del rei Amadeu I d’Espanya, i el succeí el seu fill el rei Humbert I († 1900) que, tement una agressió francesa, signà el 1882 amb els imperis centrals (Alemanya i Àustria-Hongria) la Triple Aliança. Estigué d’acord amb la política expansionista del seu govern cap a Etiòpia, el qual va acabar malament amb la desfeta d’Adua el 1896. Va ser assassinat per un anarquista, i el succeí el seu fill, el rei Víctor Manuel III († 1947). En el seu regnat, les tropes italianes van

ocupar Lfbia (1911), va obtenir un gran prestigi a la Primera Guerra Mundial, però a partir del 1922 va tolerar que el feixisme s’emparés d’Itàlia. Dominat per la política imperialista de Mussolini, també va consentir la guerra d’Etiòpia, la qual li va valdre el títol d’emperador d’Abissínia (1935), l’enviament de tropes italianes a Espanya per ajudar Franco i l’annexió del regne d’Albània i l’entrada a la Segona Guerra Mundial al costat de les potències de l’Eix (Alemanya-Japó-Itàlia). L’any 1943, albirant la desfeta nazi-feixista, va permetre el cop militar que enderrocà Mussolini i va demanar l’armistici als aliats. Un any més tard va nomenar el seu hereu, el príncep Humbert del Piemont, lloctinent del regne, al 1946 va abdicar i s’exilià a Egipte, on va morir. El darrer monarca d’Itàlia va ser el seu fill, el rei Humbert II († 1983), que es va haver d’exiliar, sense haver abdicat, després que un contestat referèndum sobre la forma de l’estat, efectuat en uns moments poc recomanables per fer-lo, va donar la victòria a la república, que va guanyar per un 50% de partidaris. La nova constitució republicana va ser explícita respecte als Savoia, i una disposició addicional i transitòria –derogada enguany– deia que “als exreis de la Casa de Savoia, llurs consorts i llurs descendents mascles els està prohibida l’entrada i romandre a Itàlia”. L’únic fill mascle i hereu del darrer sobirà italià, el príncep de Nàpols, Víctor Manuel de Savoia, nascut al 1937, es va casar, sense el consentiment patern, al 1971, amb una suïssa excampiona d’esquí, Marina Ricolfi Doria. Molest amb el seu pare, s’autoproclamà rei d’Itàlia amb el nom de Víctor Manuel IV i ha concedit al seu fill, el príncep Manuel Filibert de Savoia, el títol de príncep de Venècia. L’any 1988, la Unió Monàrquica Italiana, l’organització més important dels monàrquics, va declarar, i segueix declarant, que l’hereu de la corona és el duc d’Aosta, el príncep Amadeu de Savoia-Aosta, besnét del rei Amadeu I d’Espanya, que resideix a Itàlia i que té un fill, el duc de Pulla, Aimon Humbert, de la seva primera muller, la princesa Clàudia de França.

Armand de Fluvià i Escorsa